

Nr 45

Utlåtande i anledning av motioner om tillämpning av hälsovårdsstadgan på anläggningar m. m. inom försvaret.

Andra lagutskottet har behandlat två till lagutskott hänvisade motioner, I: 240 av herrar *Palm* och *Hjorth* samt II: 277 av herrar *Andersson* i Södertälje och *Nyström*.

I motionerna, vilka är likalydande, har hemställts, »att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om sådana åtgärder att hälsovårdsstadgan blir tillämplig på anordning, anläggning eller verksamhet inom krigsmakten.»

Efter remiss har yttranden över motionerna avgivits av överbefälhavaren och Svenska kommunförbundet.

Gällande bestämmelser

Enligt hälsovårdsstadgan (1958: 662) åligger det varje kommun att svara för den allmänna hälsovården inom kommunen. För detta ändamål finns inom varje kommun en hälsovårdsnämnd, som bl. a. skall övervaka efterlevnaden av hälsovårdsstadgan och övriga föreskrifter om den allmänna hälsovården. På länsstyrelserna ankommer att övervaka den allmänna hälsovården inom resp. län. Högsta tillsynen över hälsovården inom riket utövas av socialstyrelsen och veterinärstyrelsen gemensamt. Hälsovårdsstadgan äger enligt 6 § inte utan särskilt förordnande tillämpning på anordning, anläggning eller verksamhet inom krigsmakten.

Inom krigsmakten gäller särskilda militära hälsovårdsbestämmelser, utfärdade av försvarets sjukvårdsstyrelse, som har ansvaret för hälsovården inom krigsmakten. År 1968 tillkom »Grundläggande föreskrifter för hälso- och sjukvården inom krigsmakten» och 1969 utfärdades »Hälsovårdsföreskrifter för krigsmakten» (HVK). Dessa båda grupper av bestämmelser motsvarar hälsovårdsstadgan och innehåller i princip samma föreskrifter som denna. Föreskrifterna är utfärdade efter samråd med civila myndigheter, främst socialstyrelsen. De innehåller bl. a. bestämmelser om samverkan med civila organ. I HVK föreskrivs bl. a. att av centrala, civila myndigheter meddelade bestämmelser rörande den allmänna hälsovården skall i tillämpliga delar iakttagas även inom krigsmakten om särskilda skäl ej föranleder till annat (1 § första momentet) samt att samråd skall ske med lokal, civil hälsovårdsmyndighet vid projektering av slutet avloppsledning (26 §). Bland övriga militära hälsovårdsbestämmelser kan här nämnas »Bestämmelser angående

livsmedelskontroll m. m. inom krigsmakten», utfärdade 1963, samt »Föreskrifter och anvisningar rörande vattenhygien vid krigsmakten», utfärdade 1966.

Den militära hälsovårdsorganisationen har fortlöpande utbyggt, senast genom en år 1969 företagen omorganisation av den centrala och regionala ledningen av militärsjukvården. Den centrala ledningen av den militära hälsovården utövas av försvarets sjukvårdsstyrelse genom dess hälsovårdsbyrå. Inom varje militärområde handhas hälsovården under militärbefälhavaren av militärområdesläkaren med biträde av bl. a. veterinär och hälsovårdsinspektör eller hälsovårdsassistent. Vid de lokala förbanden svarar förbandsläkaren inför förbandschefen för hälsovården och han har, liksom militärområdesläkaren, instruktionsmässigt fastlagda skyldigheter att inspektera och vidtaga av hälsovårdskrav betingade åtgärder.

Historik

Frågan huruvida 1958 års hälsovårdsstadga skulle gälla även för krigsmakten var föremål för delade meningar vid stadgans tillkomst. 1948 års *hälsovårdsstadgекommitté*, vars betänkande SOU 1953: 31 låg till grund för den nya stadgan, föreslog att stadgan och med stöd av denna utfärdade föreskrifter borde tillämpas även inom militära områden och att efterlevnaden där borde övervakas av hälsovårdsnämnd. Som skäl härför anförde kommittén att det ännu ej fanns någon militär hälsovårdsorganisation av sådan omfattning och beskaffenhet att den kunde anförtros övervakningen av stadgans efterlevnad. Enligt kommitténs uppfattning borde emellertid Kungl. Maj:t kunna förordna att den militära hälsovårdsorganisationen, när denna fått tillräcklig omfattning, skulle överta nyssnämnda övervakning inom militära områden.

I propositionen med förslaget till den nya stadgan (*prop. 1958: B 46*) erinrade *föredragande departementschefen* inledningsvis om, att krigsmakten undantagits från reglerna i 1951 års livsmedelsstadga rörande livsmedelshantering och tillsyn av hälsovårdsnämnderna. Det ansågs då att visserligen borde beträffande den militära livsmedelshanteringen gälla samma krav som eljest men att övervakningen härav borde ankomma på de militära myndigheterna själva. Ur rent militär synpunkt befanns det mindre lämpligt att låta lokala civila myndigheter utöva inspektionsrätt inom samtliga militära anläggningar. Det bedömdes ej heller lämpligt att hälsovårdsnämnd gavs möjligheter att meddela förelägganden eller förbud angående den militära livsmedelshanteringen. Departementschefen fortsatte:

Uppenbarligen bör det icke ifrågakomma att införa en ordning, som skulle innebära att man för militära områden godtog en lägre hygienisk standard än den med förslaget till hälsovårdsstadga åsyftade. De omständigheter som anfördes för att undantaga militärväsendet från livsmedelsstadgans föreskrifter kan emellertid utan tvekan även åberopas för att undantaga militära områden från hälsovårdsstadgans tillämplighet. Jag anser det därför angeläget att man försöker uppnå en tillfredsställande hygienisk standard inom militära områden utan att civila myndigheter erhåller insyn i militära förhållanden, vilket ur säkerhetssynpunkt måste betecknas som mindre önskvärt. Även hälsovårdsstadgекommittén skulle

helst se att övervakningen av sanitära förhållanden inom militära områden kunde överföras till militära myndigheter. Att kommittén likväl avstått från att föreslå en sådan ordning torde ha berott enbart på farhågor för att den skulle medföra mindre goda hygieniska förhållanden inom militära områden. Avgörande för remissinstansernas inställning till frågan synes i allt väsentligt vara deras civila eller militära anknytning.

Vad till en början angår hälsovårdsstadgans materiella föreskrifter så torde icke samtliga de förhållanden som regleras därav återfinnas inom militära områden, och i andra avseenden torde de speciella militära synpunkterna böra beredas ett visst utrymme vid hälsovårdsfrågornas bedömning. Redan dessa omständigheter talar enligt min mening för att man icke bör göra hälsovårdsstadgan generellt tillämplig inom militära områden. I stället kan man tänka sig att i militära författningsbestämmelser, eventuellt genom en hänvisning till vissa delar av hälsovårdsstadgan, ange vilka av stadgans materiella föreskrifter som skall gälla även militära områden och i övrigt utfärda kompletterande materiella hälsovårdsföreskrifter. Vad därefter gäller tillsynsfrågan så må till en början observeras, att ett undantagande av militära områden från hälsovårdsnämndernas tillsyn i praktiken icke torde innebära någon större förändring i jämförelse med hittills rådande förhållanden. Såvitt jag har mig bekant har nämligen de civila hälsovårdsnämnderna hittills endast i undantagsfall befattat sig med militära hälsovårdsfrågor. Vidare torde farhågorna för den militära hälsovårdsorganisationens bristande kapacitet vara i viss mån överdrivna, och jag vill i detta sammanhang erinra om att hithörande organ fortlöpande utbyggs.

Med hänvisning till det anförda fann departementschefen några betänkligheter icke möta mot att i enlighet med de militära myndigheternas bestämda yrkanden undantaga militära områden från hälsovårdsstadgans tillämpning och hälsovårdsnämndernas tillsyn.

Propositionen i förevarande del antogs av riksdagen utan erinran.

Frågan har därefter inte varit föremål för någon uppmärksamhet inom riksdagen.

Remissyttrandena

Överbefälhavaren föreslår i sitt yttrande att motionerna avstyrks. I yttrandet redogörs inledningsvis för bakgrunden till den nu aktualiserade bestämmelsen i hälsovårdsstadgan, för huvuddragen i de militära hälsovårdsbestämmelserna och den militära hälsovårdsorganisationen. Om organisationen framhålls att den nyligen reorganiserats och förstärkts samt att dess personal är kvalificerad och erhåller kontinuerlig, såväl civil som militär vidareutbildning. Yttrandet fortsätter:

Det kan starkt ifrågasättas om en övergång till civil hälsovårdstillsynsmyndighet skulle ge ökad säkerhet och bättre planering utan att motsvarande civila organisation utökades för att lösa de nytillkomna uppgifterna. I en militär hälsovårdsorganisation ingående personal kan därjämte utnyttjas för verksamheten inom den militära utbildningen och framför allt i utbildningskontrollen, vilket väl knappast kan påräknas om civila befattningshavare skulle överta hälsovårdskontrollen. Krav måste ställas på att personal inom hälsovårdstillsynen på militärt område skall ha kunskaper och erfarenhet av det militära arbetet och den militära miljön.

Yttrandet upptar här efter en redogörelse för den närmare indelningen av krigsmaktens verksamhet med hänsyn till hälsovården. Enligt denna indelning skiljer man mellan a) verksamhet i anslutning till kasernetablissemang, b) verksamhet vid krigsmaktens läger, c) verksamhet under stridsmässiga övningar och d) verksamhet vid befästningar. Beträffande verksamheten i dess helhet anges hälsovårdsstadgans bestämmelser i stora delar kunna äga motsvarande tillämpning, dock att de olika verksamheternas karaktär kräver mer eller mindre omfattande kompletteringar med särskilda föreskrifter. I fråga om de med a), c) och d) angivna verksamhetsområdena framhålls särskilt att sekretesskravet begränsar möjligheterna till insyn av utomstående.

Rörande miljöskyddet, som krigsmakten enligt yttrandet ägnar fortlöpande uppmärksamhet, uttalas:

En nära samverkan äger här rum med vederbörande civila myndigheter. Beträffande exempelvis spillvattenavledning och behandling av avfall sker sålunda samråd med hälsovårdsnämnd, länsstyrelses naturvårdssektion och statens naturvårdsverk; beslut i sådana frågor delges hälsovårdsnämnd. I frågor rörande oljeförvaring sker anmälan till det handläggande kommunala organet, d. v. s. byggnadsnämnden, som äger samråda med bl. a. hälsovårdsnämnden. I linje med samhällets strävanden att begränsa luftföroreningar sker projektering av krigsmaktens värmeanläggningar med iakttagande av statens planverks bestämmelser, och naturvårdsverket hålls underrättat om panntyper, värmecentraler och bränslen m. m.; normalt följs dessutom de bestämmelser, som kan ha utfärdats av civila myndigheter på det regionala och lokala planet.

Sammanfattningsvis uttalar överbefälhavaren bl. a. att krigsförberedelsearbetet liksom delar av den fredstida militära verksamheten under alla förhållanden kräver en särskild hälsovårdsorganisation inom krigsmakten samt att de skäl som tidigare förelegat för nuvarande ordning, främst säkerhetssynpunkter men även krigsmässiga krav, alltjämt synes bärkraftiga, varför 6 § hälsovårdsstadgan bör gälla även i fortsättningen.

Svenska kommunförbundet tillstyrker bifall till motionerna under uttalande, att det numera inte kan anföras tillräckligt vägande skäl för att försvarets anläggningar skall vara undantagna från tillämpningen av hälsovårdsstadgan.

Utskottet

Enligt 6 § hälsovårdsstadgan äger stadgan inte utan särskilt förordnande tillämpning på anordning, anläggning eller verksamhet inom krigsmakten. Vid stadgans tillkomst anfördes som skäl för undantagsbestämmelsen främst säkerhets-hänsyn, vilka enligt föredragande departementschefen gjorde det mindre önskvärt att civila myndigheter erhöi insyn i militära förhållanden.

I de nu behandlade motionerna hävdas att ifrågavarande bestämmelse utgör en brist i hälsovårdslagstiftningen. Den medför att primärkommunerna saknar inflytande på frågor om vatten och avlopp, allmänna sanitära förhållanden, olje-

förvaring m. m. beträffande anläggning inom krigsmakten. Motionärerna föreslår att bestämmelsen slopas.

Över motionerna har överbefälhavaren och Svenska kommunförbundet avgivit yttrande. Kommunförbundet tillstyrker bifall till motionerna. Enligt förbundets mening föreligger inte tillräckligt vägande skäl för att försvarets anläggningar allttjämt skall vara undantagna från tillämpning av hälsovårdsstadgan.

Överbefälhavaren intar motsatt ståndpunkt. De skäl, som tidigare anförts för den ifrågasatta undantagsbestämmelsen — främst säkerhetssynpunkter men också krigsmässiga krav — är enligt överbefälhavaren allttjämt bärkraftiga. I yttrandet framhålls vidare att de militära hälsovårdsbestämmelserna under senare år så långt möjligt anpassats till hälsovårdsstadgan och därvid bl. a. försetts med föreskrifter om obligatoriskt samråd med civila myndigheter. Vidare betonas att såväl krigsförberedelsearbetet som delar av den fredstida organisationen under alla förhållanden kräver en särskild hälsovårdsorganisation inom krigsmakten.

De omständigheter som vid hälsovårdsstadgans tillkomst ansågs motivera den nu aktualiserade undantagsbestämmelsen beträffande militära anläggningar m. m. kan man enligt utskottets mening inte bortse ifrån. I fråga om befästningar och vissa andra typer av anläggningar för direkta krigsändamål får det således av sekretesskäl anses mindre tillrådligt att civila myndigheter ges sådana möjligheter till insyn, som hälsovårdsstadgan förutsätter. En utvidgning av den civila insyn- och kontrollbefogenheten till att avse sådana anläggningar torde dessutom ofta vara mindre angelägen ur hälsovårdssynpunkt. Utskottet kan därför inte tillstyrka motionskravet att hälsovårdsstadgan bör göras generellt tillämplig på militära anläggningar.

Däremot finns det enligt utskottets mening skäl att överväga om inte hälsovårdsstadgans bestämmelser bör utsträckas att gälla för vissa andra enheter inom försvaret än de ovan berörda. Med hänsyn till bl. a. miljöskyddsfrågornas ökade betydelse är det angeläget att tillvarata alla möjligheter att effektivisera och samordna samhällets åtgärder för ett bättre miljöskydd. Mot denna bakgrund kan det vara lämpligt att hälsovårdsnämnderna såsom närmast ansvariga för den kommunala hälso- och miljövården ges inflytande på handläggningen av hithörande frågor inom krigsmakten. Ur hälsovårdssynpunkt torde detta främst gälla beträffande större militära anläggningar inom kommunens område, såsom kasernetablissemang och liknande enheter inom den fredstida försvarsorganisationen. I detta fall torde sekretesskraven knappast hindra en vidgad insyn från civila myndigheter.

Frågan om en utvidgning av hälsovårdsstadgans tillämpningsområde i enlighet med vad utskottet sålunda angivit bör enligt utskottets mening tas upp till prövning i lämpligt sammanhang. Med hänvisning till det anförda får utskottet hemställa,

- 1) att riksdagen i anledning av förevarande motioner, I: 240 och II: 277, i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening ger till känna vad utskottet anför, samt

- 2) att motionerna, i den mån de inte kan anses besvarade med vad utskottet sålunda hemställt, inte föranleder någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 5 maj 1970

På andra laguskottets vägnar:

AXEL STRAND

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herr Strand (s), fru Hamrin-Thorell (fp), herrar Dahlberg (s), Hübinette (m), Wanhainen (s), Österdahl (fp) och Andreasson (cp);

från andra kammaren: fröken Sandell (s), herrar Gustavsson i Alvesta (cp),* Fredriksson (s), Nordberg (s), Nilsson i Kalmar (s), Aldén (s), Åkerlind (m) och Romanus (fp).

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.